

Другасныя намінацыі ў беларуска-літоўска-польскім паграніччы

Моўная намінацыя перш за ўсё звязана з прыродай і сутнасцю значэння, яго статусам, з высвятленнем таго, як суадносяцца паміж сабой паняццёвыя формы мыслення, якім чынам ствараюцца назвы і як яны замацоўваюцца за рознымі фрагментамі аб'ектыўнай рэальнасці. Механізм моўнай намінацыі адносіцца да ліку пастаянна дзеючых працэсаў рэагавання на з'яўленне новых рэалій, іх моўнае абазначэнне, а ў выніку – актыўнае развіццё лексічнай сістэмы, папаўненне слоўнікавага складу мовы, пашырэнне вербальных сродкаў рэпрэзентцыі рэчаіснасці.

Сістэма намінатывых сродкаў мовы характарызуецца двухузроўневай арганізацыяй, якая складаецца з першасных і другасных намінацый. Сучасны этап лінгвістычнай навукі характарызуецца павышанай цікавасцю да праблем другасных намінацый, якія разглядаюцца з самых розных пазіцый. В. Тэлія прапануе называць другаснымі ўжо вядомыя ў мове намінатывыя адзінкі, якія выступаюць у новай для іх функцыі называння [12, с. 129]. Для В. Гака другасная намінацыя адлюстроўвае працэс, пры якім адна і тая ж форма прыстасоўваецца для выканання іншых функцый [4, с. 243]. У некаторых даследаваннях размежаванне паміж першаснай і другаснай намінацыямі праводзіцца на ўзроўні слова і яго значэнняў, а таксама словазлучэння і сказа: пад першаснай намінацыяй разумеецца моўная рэпрэзентацыя аб'ектаў рэчаіснасці пры дапамозе слоў і словазлучэнняў, пад другаснай – пры дапамозе сказаў; першасная намінацыя – гэта першапачатковае азначванне, пярвочная назва пэўнага фрагмента рэчаіснасці (найбольш старадаўнія невытворныя словы тыпу *ніць*, *белы*, *чорны* і інш.), другасная намінацыя – гэта словы, утвораныя пры дапамозе розных словаўтваральных сродкаў (*ляснік* (ад *лес*), *чытальнік* (ад *чытаць*)), мнагазначныя словы, якія набылі новыя значэнні без змену іх матэрыяльнага вобліку, а таксама фразеалагізмы, перыфразы, эўфемізмы [3, с. 322-330; 5, с. 44-63; 12, с. 129-221].

У дадзеным арыкуле другасныя намінацыі разглядаюцца з семасіялагічнага пункту гледжання. Пад другаснымі разумеюцца лексіка-семантычныя варыянты (у далейшым – ЛСВ), утвораныя ў сваёй большасці на базе зыходнага значэння слова, якое пэўным чынам трансфармуецца. Пры гэтым выкарыстоўваецца гукавое афармленне (фанетычны воблік) ужо існуючай у мове лексічнай адзінкі. Другасныя ЛСВ не проста называюць пэўны фрагмент рэчаіснасці, а фармулююць пра яго ўяўленне, канцэптуалізуюць яго ў чалавечай свядомасці. Гэта новае бачанне прадмета, актуалізацыя яго асобных якасцей і ўласцівасцей, відазмяненне ўражанняў аб прадмеце.

Узнікненне другасных намінацый абумоўлена прыродай і асаблівасцямі чалавечага мыслення, яго абстрагаваным і абагульняльным характарам, здольным адлюстроўваць акаляючую нас рэчаіснасць ва ўзаемасувязі і ўзаемаабумоўленасці ўсіх яе элементаў. Практычна ўсе віды другасных намінацый з'яўляюцца вынікам асацыятыўнасці чалавечага мыслення, пры якім выбар прыметы ў працэсе ўтварэння новага ЛСВ дыктуецца не толькі характарам аб'екта абазначэння, але і адносінамі да яго суб'екта, узроўнем ведання гэтага аб'екта, вопытам узаемадзеяння з ім.

У аснове другаснасці – дыспрапорцыя, асіметрыя (ці аліганамія) моўнага знака, сутнасць якой заключаецца ў адсутнасці ізамарфізму паміж планам выражэння і планам зместу, у выкарыстанні абмежаванай колькасці слоў (ці іншых знакаў) для абазначэння неабмежаванай колькасці прадметаў і з’яў навакольнага свету, невычарпальнага канцэптуальнага зместу. Сістэма другасных намінацый, як справядліва зазначае М.В.Нікіцін, кампенсіруе недастатковасць сістэмы першасных абазначэнняў [7, с. 237-238].

Другасныя намінацыі выконваюць не дапаможную, дадатковую, а даволі важную ролю ў працэсе моўнай канцэптуалізацыі і катэгарызацыі рэчаіснасці. Яны лічацца вынікам аднаго з фундаментальных моўных працэсаў, які рэалізуюцца ў тэндэнцыі да эканоміі моўных сродкаў. У іх выяўляецца галоўны закон развіцця мовы і мыслення, які прадугледжвае філіяцыю – развіццё моўных з’яў у паслядоўнасці і пераемнай сувязі, у непасрэднай залежнасці ад папярэдніх фактаў, накапленне ведаў і атрыманне на іх аснове новай інфармацыі.

Асноўнымі прадстаўнікамі другасных намінацый з’яўляюцца метафара, метанімія і сінекдаха. Пры метафары ўстанаўліваюцца пэўныя асацыяцыі і аналогіі па падабенстве, пры метаніміі – асацыяцыя па сумежнасці ў прасторы і часе, пры сінекдахе – суадносіны паміж часткай і цэлым. Метафара выконвае важную ролю ў пабудове моўнай карціны свету, інтэграцыі вербальна-моўнай і пачуццёва-вобразнай сістэм чалавека, актыўна ўдзельнічае ў фарміраванні асобаснай мадэлі свету. Яна паспяхова выконвае ролю своеасаблівай прызмы (лінзы), праз якую чалавек успрымае, інтэрпрэтуе і катэгарызуе навакольную рэчаіснасць. Метанімія заснавана на пераносе назвы з аднаго класа аб’ектаў на другі, які асацыіруецца з папярэднім па сумежнасці, прыналежнасці. Дзеянне механізма метаніміі прыводзіць да з’яўлення новага ЛСВ ці кантэкстава абумоўленага змянення значэння слова. Часцей за ўсё метанімія назіраецца паміж аднароднымі і неаднароднымі катэгорыямі (напрыклад, прадметамі і іх прыметамі, дзеяннямі і г.д.). Сінекдахічнымі неабходна лічыць толькі тыя пераносы найменняў сумежных рэалій, якія прадугледжваюць суадносіны *pars pro toto* (арганічную і функцыянальную сувязь часткі і цэлага). Суадносныя ЛСВ пры гэтым не зводзяцца адзін да другога, а з’яўляюцца рознымі як у якасным, так і колькасным планах.

Характар другасных намінацый у многім вызначаецца асаблівасцямі лінгвістычнай прасторы. З усіх рэгіёнаў беларускай дыялектнай мовы найбольш складаным з’яўляецца беларуска-літоўска-польскі. Ён характарызуецца генетычнай блізкасцю моў, шматлікімі і працяглымі іх кантактамі, існаваннем субстратных з’яў [6, с. 167-170], інтэнсіўнымі інтэрферэнцыйнымі працэсамі, аднолькавымі тэндэнцыямі семантычнага развіцця і іншымі асаблівасцямі. Своеасаблівасць гэтага рэгіёна заключаецца ў высокім узроўні яго культурнай гамагенізацыі, у перавазе кантактнай функцыі культурных межаў над бар’ернай функцыяй, у іх неэкспліцытнасці і неізаморфнасці [2, с. 162].

У моўнай сітуацыі рэгіёна пераплятаюцца разнастайныя факты ў іх дынаміцы Традыцыйная беларуская і літоўская (у астраўным літоўскамоўным арэале) гаворка захоўваецца, як правіла, у маўленні інфарматараў старэйшага

пакалення, якія выкарыстоўваюць, акрамя таго, польскі перыферычны дыялект тыпу “палыпчызны віленскай”. Значная колькасць размаўляе на змешаным дыялекце, перавага ў якім беларускіх, літоўскіх ці польскіх рыс абумоўлена культурна-гістарычнымі ўмовамі развіцця гаворкі. Нямала жыхароў размаўляе на рускай мове [1, с. 181-182; 9, с. 17; 10, с. 6- 7, 14-15], якая выкарыстоўваецца як білінгвамі (у залежнасці ад умоў зносін), так і гаворачымі ў рэгіёне прадстаўнікамі рускай нацыянальнасці (у якасці асноўнага сродку зносін). Неаднолькавая роля кожнай з моў у розных функцыянальных стылях, школьным навучанні, перыядычным друку, мастацкай літаратуры [8]. Спецыфіка пагранічча выяўляецца і ў яго поліканфесійнасці, якая цесна звязана з поліэтнічнасцю [2, с. 105].

Статус першасных і другасных ЛСВ у розных каардынатах пагранічнага рэгіёна можа не супадаць, што абумоўлена дынамічнымі працэсамі ў семантычнай структуры слова, якая адлюстроўвае ўсе аспекты развіцця і змен у аб’ектыўнай рэчаіснасці, а таксама сацыялагічнымі і экстралінгвістычнымі фактарамі, сітуацыйным праяўленнем асобных ЛСВ, адсутнасцю іх канвенцыянальнай замацаванасці і іншымі прычынамі. Характар другасных ЛСВ залежыць і ад дэскрэптыўнасці (індывідуальнасці ўспрыняцця) значэння слова і звязанай з ёй стратыфікацыйнай варыяцыйнасцю, што абумоўлена перш за ўсё сацыяльнымі фактарамі (узростам, полам, адукацыяй, відам дзейнасці, прафесіяй носьбіта гаворкі), а таксама ўмовамі маўленчай дзейнасці ідывідуума, асаблівасцямі “нацыянальнага” бачання свету, культурна-гістарычнымі, (краіназнаўчымі), палітычнымі, маральнымі, светапогляднымі фактарамі. Пагранічны рэгіён з шырока развітай сеткай моўных і дыялектных сістэм (ва ўмовах этналінгвістычных кантактаў і ўплыву літаратурных моў) стварае спрыяльныя ўмовы як для дэскрэптыўнага ўспрыняцця адных і тых жа ЛСВ, так і для ўзнікнення спецыфічных, індывідуальных, вузкалакальных ЛСВ.

У пагранічным рэгіёне фіксуецца значная колькасць семантычных лаканізмаў, утварэнне якіх у большасці выпадкаў абумоўлена асаблівасцямі экстралінгвістычнай рэальнасці (падабенствам рэалій ў канструкцыйным, функцыянальным планах, іх прасторавай і часовай сумежнасцю). У беларускіх гаворках у сэнсавых структурах такіх лаканізмаў ўзніклі другасныя ЛСВ, звязаныя з першаснымі ЛСВ метафарычнымі, метанімічнымі і сінекдахічнымі адносінамі:

- *гродз. скульна* ‘ігліца; галінка хвоі; месца, пакрытае ігліцай’ (СП) ← літ. *skuja* ‘ігліца’ (магістральным з’яўляецца метанімічны перанос лакатыўнага тыпу);

- *ашм., воран., іўеў. блінда* ‘від лазы; вярба; галіны кустоў, з якіх абадрана лаза’ (СП) ← літ. *blinda* ‘вярба, ракіта’ (выяўляецца сінекдахічны перанос тыпу ‘дрэва – яго галіны’);

- *дзятл., шчуч., смарг., доки., брасл., віл., барыс., в.-дзв., лях., лун., івац. панцак* ‘ячныя крупы; страва з такіх круп’ (СП; СГЦ) ← польск. *rysak* ‘ячныя крупы’ (адзначаецца рэгулярны метанімічны перанос ‘крупы – страва з іх’);

- *маст., ваўк., мядз., пух. шкілондзя* ‘тоўстая каўбаса, зробленая з вантробаў, мяса, крыві і іншых дадаткаў; сляпая кішка ў кабана; тоўсты,

непаваротлівы чалавек' (СП; НС) ← літ. *skilandis* 'каўбаса з вантробаў; тоўсты свіны страўнік' (метафарычны перанос заснаваны на падабенстве вонкавых асацыяцый і ўражанняў);

• *вор., віц. бэрла* 'сумесь збожжа з рознымі адходамі; нявееянае жыта; непаваротлівы чалавек' (СП; Касп.) ← літ. *beralas* 'нявееянае зерне; мука ці зерне для корму жывёлы' (метафарычны перанос носіць тыповы анімістычны характар).

Полісеманты ў пагранічным рэгіёне зведваюць на сабе ўздзеянне кампанентаў розных дыялектных сістэм і моў, экстралінгвістычных асаблівасцей рэалій і многіх іншых асацыяцый, што не можа не адлюстроўвацца на характары іх мадыфікацый. У залежнасці ад характару суаднесенасці запазычанага слова (ці ЛСВ) з першакрыніцай можна вылучыць некалькі тыпаў полісемантычных структур:

1. Эквівалентныя (тоесныя) структуры, другасныя ЛСВ у якіх з'яўляюцца вынікам дэталізацыі, канкрэтызацыі лексічнага значэння: літ. *arta* 'папярочны брус на мацце для прымацавання паруса' ↔ *віл., іўеў., наст. гартоль* 'прыстасаванне для тармажэння плыта; плытнік, які тармозіць плыт' (СП; ЭС); літ. *brūziklis* = *воран. брузукель* 'драўляны гузік; бірка для падвешвання сала; вертыкальны шпіль у жорнах' (СП; Лаўч.); літ. *gurgulai* = *гродз. гургале* 'намёрзлы лёд на аконных шыбах; замёрзлыя ледзяны, якія звісаюць са страхі' (СП); літ. *grebestas* = *гродз., шчуч., лід., іўеў., навагр. грэбест* 'латы; жэрды для лат; паплёт' (СП; БДС; ЭС; Лаўч.); літ. *keltoja* = *шчуч., смарг. калтуя* 'біч і цапільна ў цэпе; таўкач; палка, палена' (СП; Лаўч.);

2. Структуры з адносінамі несупадзення (у такіх выпадках ЛСВ першакрыніцы на беларускамоўнай глебе страчваюцца, забываюцца, а ў сэнсавых структурах полісемантаў фіксуюцца новыя, раней невядомыя іншаму слову ЛСВ): літ. *vakarnis, vakaris* 'заходні (вечер)' ↔ *лід., навагр. вакарына* 'вялікая хваля; бурнае хваляванне' (СП; ЭС; Лаўч.); літ. *kumštis* 'кулак' ↔ *воран. кумшчок* 'кавалак; жмут; шматок' (СП; Грынав.); літ. *laigesys* 'беганіна' ↔ *наст. лагязя* 'шустры, жвавы чалавек; шалахвостка' (СП).

3. Структуры з адносінамі ўключэння. У гэтых выпадках беларускае слова і яго літоўскі (радзей — польск) эквівалент разыходзяцца ў колькасці ЛСВ. У залежнасці ад шырыні семантычнай парадэгмы полісеманта адрозніваюць дзве разнавіднасці ўключэння. У першым выпадку запазычанае слова, захоўваючы пэўныя значэнні мовы-крыніцы, на беларускамоўнай глебе развівае новыя ЛСВ і тым самым пашырае свой сэнсавы аб'ём і семантычную парадэгму. У другім выпадку запазычанае слова на беларускамоўнай глебе звужае свой сэнсавы аб'ём: больш шырайшая семантычная парадэгма полісеманта мовы-крыніцы ўключае ў свой склад усе ЛСВ беларускамоўнага слова, а таксама невядомыя беларускаму адпаведніку значэнні.

Пашырэнне сэнсавага аб'ёму полісеманта можа ажыццяўляцца як за кошт ўключэння ў структуру новага ЛСВ (ім можа быць семантычнае запазычанне, пэўны лакалізм і інш.), так і шляхам павелічэння сэнсавай ёмістасці асобных ЛСВ.

Абодва спосабы ўзаемабумоўлены, бо павелічэнне сэнсавай ёмістасці ЛСВ у многіх выпадках вядзе да адгалінавання самастойнага ЛСВ ці адцення, а гэта значыць — да павелічэння колькаснага складу семантычнай парадыгмы. Параўн.:

- літ. *šiuropa* ‘птушка з ускудлачанымі пёрамі’ $\supset$ *гродз.*, *дзятл.*, *іўеў.*, *воран.*, *ваўк.*, люб. *шурпа* ‘парода кур, гусей з ускудлачанымі пёрамі; курыца ў час лінкі; паблытаныя ніткі; капуста, якая не ўтварае качана; нехайны чалавек’ (СП; Лаўч.); пашырэнне сэнсавага аб’ёму ажыццявілася за кошт другасных метафарычных ЛСВ, што развіліся па лініі знешняга падабенства, а таксама анімістычнага пераасэнсавання зыходнага ЛСВ;

- літ. *gužta* ‘гняздо, логава’ $\supset$ *воран.*, *брасл.* *гушта* ‘гняздо, логава; лункі, дзе купаюцца куры; стаптаныя пасевы; уласнае гняздо, сям’я’ (СП; Грынав.; Лаўч.); семантычная парадыгма павялічалася за кошт метафарычных ЛСВ ‘тое, што падобна на гняздо, логава, асацыіруецца з ім’: а) ‘стаптаныя пасевы’; б) ‘уласнае гняздо, сям’я’;

- літ. *raistas, reista* ‘балотысты лес, хмызняк’, *дыял.* ‘беспрытульны чалавек’ $\supset$ *смарг.*, *астр.*, *масл.*, *лід.*, *дзятл.*, *іўеў.* *ройста* ‘зарослае хмызняком балота; нізкае вільготнае месца; непрыгодная для апрацоўкі зямля; невялікі вадаём; беспарадак; лайдак’ (ЛАБНГ; СП; Грынав.; Лаўч.); другасныя ЛСВ носяць метафарычны характар.

У некаторых выпадках пашырэнне сэнсавага аб’ёму полісеманта звязана з гукавым і марфемным падабенствам слоў і іх інтуітыўнымі сувязямі, асацыяцыямі. Утварэнне новых ЛСВ у такіх выпадках можа насіць непарадкавальны, спантанны характар і не заўсёды вытлумачвацца традыцыйнымі ўяўленнямі аб сэнсавым развіцці слова на базе ўнутраных моўных сродкаў, што абумоўлена як гукавой і марфемнай матывацыяй, так і прыблізным, не зусім ясным разуменнем запазычаных слоў, узаемадзеяннем асацыятыўна блізкіх моўных адзінак, семантычнай аналогіяй. Напрыклад, ЛСВ *смарг.*, *іўеў.*, *астр.*, *воран.* **кніпці** ‘кіпцюры; пазногці; клешні; пальцы’ (СП; Сцяшк., II) утварыліся ў выніку кантамінацыі з бел. *кінці* ‘кіпцюры, пазногці’ і ўплыву літ. *kniblia* ‘тс’, *knibsciai* ‘крук’ (ЭС; Лаўч.). З трох ЛСВ полісеманта **мэма** ‘гультай; маўчун; вош’ (СП) першыя два з’яўляюцца запазычаннямі з літ. *тета*, *тете* ‘маўчун, зявака’; узнікненне 3-га ЛСВ звязана з уплывам літ. *тита* ‘вош’ (ЭС; Грынав.; Лаўч.). Хутчэй за ўсё два літуанізмы *lūgtene* ‘багна, твань’ і *lota* ‘даліна, яр, лагчына’ паслужылі асновай для ўтварэння *глыб.*, *брасл.*, *віц.*, *полац.* **луміна** ‘балота без кустоў; нізіна; невялікая пожня, залітая вадой; паглыбленне на дне рэчкі, возера; лужына, упадзіна’ (СП; НЛ; Касп.; ЭС). На ўзнікненне ЛСВ полісеманта **дырда** (< літ. **dirda*) ‘дзяўчына-гарэза; высокі і нязграбны чалавек’ (СП; ЭС) аказала ўплыў падобнае ў гукавых і семантычных адносінах слова *дылда*. Сэнсавая структура полісеманта **гардзель** ‘горла; стрававод; кадык; ліна’ (СП; Сцяшк., I) сфарміравалася пад уплывам польск. *gardziel* ‘глотка, горла’ і рус. *гардель* ‘ліна для падымання ветразя’ (ЭС). Два сэнсавыя цэнтры полісеманта **гугіль** ‘палявы хвошч; вельмі густая страва; страва з дранай бульбы’ (СП) суадносяцца з двума літоўскімі словамі (*gegelis* ‘хвошч’ і *kugelis* ‘страва з дранай бульбы’), а таксама бел. дыял. *гігель* ‘хвошч’.

Працэс семантычнага звужэння можа ажыццяўляцца як за кошт колькаснага змяншэння ЛСВ, так і шляхам згортвання індывідуальных якасцей ЛСВ, іх інтэграцыі і пераўтварэння шырокага, абагульненага значэння ў спецыялізаванае (тэрміналагічнае, наменклатурнае), параўн.: літ. *lažda* ‘луговая трава’ ⊃ *шчуц.*, *іўеў.*, *ваўк.*, *маст.*, *лях.* *ляжджай* ‘від асакі; рагоз’ (СП); літ. *žibuly* ‘зябер; асцюк; бліскучая змяя’ ⊃ *гродз.*, *шчуц.*, *пух.* *жыбу* ¹ *лька* ‘трава-зябер; асцюк’ (СП; *Лаўч.*); літ. *virtinė* ‘звязка; нітка; вераніца’ ⊃ *іўеў.*, *ашм.* ‘нітка, звязка’ (*Грынав.*).

Варыятыўнасць другасных ЛСВ у розных каардынатах лінгвістычнай прасторы рэгіёна некангруэнтная па ступені свайго праяўлення. Разнастайныя пераўтваральныя працэсы, розныя віды пераносаў, схемы сувязей ЛСВ і іх мадыфікацыі ў розных дыялектных кантынуумах поўнасьцю не супадаюць. Звычайна складаным полісемантычным структурам макраструктуры адпавядаюць монасемічныя і выразна акрэсленыя (біварыянтныя) полісемантычныя адзінкі прыватных дыялектных сістэм. Так, у полісеманта *кульша* (< літ. *kulše*) налічваецца 18 ЛСВ, у полісеманта *бонда* (< літ. *banda*) – 21 ЛСВ. Усе яны ўтвараюць складаныя квалітатыўныя і квантытатыўныя структуры, аб’яднаныя ў некалькі сэнсавых цэнтраў з рознымі па характары другаснымі ЛСВ [гл.: 11, с.185-189].

Такім чынам, полісемантычныя найменні з другаснымі ЛСВ у пагранічным рэгіёне з’яўляюцца даволі складанымі і мнагапланавымі структурамі, у якіх сэнсавыя адносіны паміж асобнымі кампанентамі не заўсёды вызначаюцца строга акрэсленымі схемамі, мадэлямі і ўніверсальнымі семантычнымі заканамернасцямі. Суіснаванне ў такім рэгіёне некалькіх генетычна роднасных моў і дыялектаў, вусная форма іх бытавання, шматлікія інтэрферэнцыйныя працэсы, разнастайныя віды білінгвізму і іншыя прычыны спрыяюць утварэнню вялікай колькасці інфільтрацый, эксформ, семантычных запазычанняў і лакалізмаў, а таксама складаных у квалітатыўных і квантытатыўных адносінах структур.

Сярод вялікай і разнастайнай колькасці другасных намінацый вылучаюцца метафарычныя, метанімічныя і сінекдахічныя ЛСВ, кожны з якіх адлюстроўвае самыя розныя сувязі і асацыяцыі паміж прадметамі і з’явамі аб’ектыўнай рэчаіснасці пагранічнага рэгіёна. У залежнасці ад характару суаднесенасці запазычанага слова ці яго ЛСВ з першакрыніцай вылучаюцца структуры з адносінамі эквівалентнасці, несупадзення і ўключэння.

Другасныя ЛСВ у пагранічным рэгіёне могуць насіць вузкі, спецыялізаваны ці даволі абагулены характар. Пры звужэнні семантыкі працэс пераносу найменняў практычна адсутнічае, бо сэнсавыя контуры лексічнай адзінкі кардынальна не мяняюцца, а ўсе ЛСВ характарызуюцца аднолькавай парадыгматычнай і сінтагматычнай абумоўленасцю. Адбываецца своеасаблівае драбленне сэнсавай структуры на асобныя інгрэдыенты, іх дэталізацыя, канкрэтызацыя, на што значны ўплыў аказвае прасторавы фактар і звязаныя з ім шырокія магчымасці рэалемага, канататыўнага і стратыфікацыйнага вар’іравання полісеманта. Пашырэнне сэнсавага аб’ёму абумоўлена як экстралінгвістычнымі, так і інтралінгвістычнымі прычынамі (частатой ужывання лексічнай адзінкі,

кантэкставай і маўленчай сітуацыяй, аналогіяй, гукавым і марфемным падабенствам слоў розных моў, іх інтуітыўнымі сувязямі і асацыяцыямі).

ЛІТАРАТУРА

1. Балто-славянские этноязыковые контакты. – М.: Наука, 1980. – 290 с.
2. Беспмятных, Н.Н. Белорусско-польско-литовское пограничье: границы, культуры, идентичности / Н.Н. Беспмятных. – Минск: Республиканский институт высшей школы, 2009. – 243 с.
3. Гак, В.Г. Языковые преобразования / В.Г. Гак. – М.: Языки русской культуры, 1998. – 763 с.;
4. Гак, В.Г. К типологии лингвистических номинаций //Языковая номинация (Общие вопросы). – М.: Наука, 1977. – С. 230-293.
5. Кубрякова, Е. С. Части речи в ономаσιологическом освещении / Е.С. Кубрякова. – Изд. 2-е. – М.: URSS : ЛКИ, 2008. – 113 с.
6. Лаучюте, Ю.А. Балто-славянские лингвистические контакты в ареальном освещении // Взаимодействие лингвистических ареалов. – Л.: Наука, 1980. – С. 161 – 187.
7. Никитин, М. В. Курс лингвистической семантики / М.В.Никитин. – СПб.: Науч. центр проблем диалога, 1996. – 756 с.
8. Плыгаўка, Л. Беларуская мова ў Літве: сацыякультурны і лінгвістычны аспекты / Л.Плыгаўка.– Вільнюс: Вільнюскі педагагічны ўніверсітэт, 2009. – 340 с.
9. Польские говоры в СССР. Исследования и материалы, ч. 1. – Минск: Наука и техника, 1973. – 231 с.
- 10.Сабаленка, Э.Р. Нацыянальны склад насельніцтва Беларусі // Пытанні білінгвізму і ўзаемадзеяння моў. — Минск: Навука і тэхніка, 1982. – С. 6 — 17.
- 11.Старычонок, В.Д. Полісемія ў беларускай мове (на матэрыяле субстантываў) / Старычонок В.Д. – Минск: БДПУ, 1997. – 232 с.
- 12.Телия, В.Н. Вторичная номинация и ее виды // Языковая номинация (Виды наименований) – М.: Наука, 1977. – С. 129-221.

СПІС СКАРАЧЭННЯЎ ЛЕКСІКАГРАФІЧНЫХ КРЫНІЦ

БДС — Шаталава, Л. Ф. Беларускія дыялектныя словы /Л.Ф.Шаталава. – Мінск: Навука і тэхніка, 1975 – 208 с.

Грынав. — Грынавіцкене Э., Мацкевич Ю.Ф., Романович Е. М., Чеберук Е. И. Бытовая лексика литовского происхождения в западной Белоруссии //Lietuvių kalbotyros klausimai. – 1975, t. XVI. – С. 163 – 195.

Касп. —Каспяровіч, М. І. Віцебскі краёвы слоўнік / М.І.Каспяровіч.–Віцебск, 1927. – 368 с.

ЛАБНГ — Лексічны атлас беларускіх народных гаворак: У 5 тамах /АН Беларусі, Ін-т мовазнаўства. — Мінск: Навука і тэхніка, 1993 — 1996.

Лаўч. — Лаучюте, Ю. А. Словарь балтизмов в славянских языках /Ю.А.Лаучюте. – Л.: Наука, 1982. – 212 с.

НЛ — Народная лексика. – Мінск: Навука і тэхніка, 1977. – 288 с.

НС — Народнае слова. – Мінск: Навука і тэхніка, 1976. – 360 с.

СПЦ — Слоўнік гаворак цэнтральных раёнаў Беларусі, т. 1. – Мінск: Універсітэцкае, 1990. – 287 с.

СП — Слоўнік беларускіх гаворак паўночна-заходняй Беларусі і яе пагранічча, т. 1 – 5. – Мінск: Навука і тэхніка, 1979 – 1986.

Сцяшк., II — Сцяшкovic, Т. Ф. Слоўнік Гродзенскай вобласці / Т.Ф.Сцяшкovic. – Мінск: Навука і тэхніка, 1993. – 670 с.

Сцяшк., I — Сцяшковіч, Т. Ф. Матэрыялы да слоўніка Гродзенскай вобласці / Т. Ф. Сцяшковіч. — Мінск: Навука і тэхніка, 1972. — 618 с.

ЭС — Этымалагічны слоўнік беларускай мовы. Т. 1 — 8. — Мінск: Навука і тэхніка, 1978 — 1993. Т. 9—13. Мінск: Беларуская навука, 2004 — 2010.

УМОЎНЫЯ АБАЗНАЧЭННІ

астр. — астравецкае;
ашм. — ашмянскае;
барыс. — барысаўскае;
бел. — беларускае;
брасл. — браслаўскае;
ваўк. — ваўкавыскае;
в.-дзв. — верхнядзвінскае;
віл. — вілейскае;
віц. — віцебскае;
воран. — воранаўскае;
глыб. — глыбоцкае;
гродз. — гродзенскае;
дзятл. — дзятлаўскае;
докш. — докшыцкае;
дыял. — дыялектнае;
івац. — івацэвіцкае;

іўеў. — іўеўскае;
лід. — лідскае;
літ. — літоўскае;
лун. — лунінецкае;
люб. — любанскае;
лях. — ляхавіцкае;
мядз. — мядзельскае;
навагр. — навагрудскае;
паст. — пастаўскае;
полац. — полацкае;
польск. — польскае;
пух. — пухавіцкае;
рус. — рускае;
смарг. — смаргонскае;
шчуч. — шчучынскае.